

Mummot kyhää - Graffitiopetusta ikäihmisille

Veera Jalava

Esittelen tässä artikkelissa näkökulmia ikäihmisille suunnattuun kulttuuritoimintaan. Pyrin hahmottamaan tarjontaa ensin laajemmin esimerkeillä eri museoiden tuottamista ohjelmista, jonka jälkeen keskityn Espoon modernin taiteen museon EMMAn ikäihmisille järjestämiin seinämaalauks- ja graffitiprojekteihin, joissa mummot ovat kirjaimellisesti kyhänneet¹. Muistot ja elämäntarinat toimivat usein luontevana lähtökohtana senioreille suunnatussa toiminnassa. Uskon, että yhtä tärkeää on tarjota yhä aktiivisille ja toimintakykyisille senioreille nykyhetkeen ja sen ilmiöihin liittyvää ohjelmaa. Mielipiteitä jakavaa graffitikulttuuria lähestyn taidekasvattajan näkökulmasta ja puolustan laillisen graffitin sekä katutaiteen asemaa taidekasvatuksessa ja sitä kautta museopedagogiikassa, lajin omia perinteitä kunnioittaen. Graffitikentän juridisiin seikkoihin en ota tässä artikkelissa muuten kantaa.

Graffiti Grannies Suvilahdessa. Kuva: Oskari Pastila, 2009.

Satsausta senioritoimintaan

Suuret ikäluokat ovat saapuneet eläkeikään ja ikäihmiset ovat jatkuvasti kasvava asiakasryhmä. Tämä on viime vuosina huomioitu myös useiden museoiden kohderyhmäajattelussa ja ohjelmistosuunnittelussa. Senioritoimintaa järjestetään niin museoiden seinien sisällä kuin ulkopuolella, kohderyhmän liikuntakyvyn ja jaksamisen mukaan. Taide friskaa mieltä on EMMAn yhteistyöhanke², jonka kohderyhmänä ovat hoitolaitoksissa asuvat ikäihmiset. Museotyöntekijöiden vetämillä projektivierailuilla ikäihmisiä aktivoidaan taideteosten, tarinoiden, musiikin ja kuvallisen työskentelyn avulla. Näin syntyneiden havaintojen ja mielikuvien kautta edetään vanhusten omakohtaisiin muistoihin ja elämäntarinoihin. Vapriikin kuva-arkiston Virkistävät kuvat -hanke on samoin jalkautuva projekti, jossa vetäjä johdattaa ikäihmiset muistojen äärelle vanhojen Tampere-aiheisten valokuvien sekä osallistujien omien valokuvien kautta. Vapriikissa on koottu lisäksi jalkautuvaan toimintaan soveltuva toimintapaketti, joka sisältää museon opetuskokoelmasta koottuja, kahvihetkeen sopivia taide- ja käyttöesineitä. Kokonaisuus mahdollistaa pienen näyttelyn ja juhlanan kahvituokion järjestämisen vaikka ikäihmisten päiväkeskukseen.

Kulttuurilaitosten tekemä vanhustyö perustuu yksimieliseen käsitykseen taiteen ja kulttuurin voimaannuttavasta vaikutuksesta ja sen merkityksestä ihmisten hyvinvoinnille. Ikäihmisille suunnatussa museopedagogisessa toiminnassa lähdetään usein liikkeelle muistoista ja luodaan niiden avulla siltoja menneisyyteen. Keskitytään senioreille valmiiksi tuttuihin ja mieluisiin asioihin ja lisätään näin turvallisuudentunnetta. Työskentely on terapeutista ja temaattista. Yhtenevät teemat on tiedostettu ja huomioitu myös museomaailman sisällä: Museoliitto järjesti keväällä 2008 museoalan ammattilaisille Muistatko - museopeda ikäihmisille -koulutuspäivän, jonka aikana esitellyistä hankkeista valtaosa keskittyi muistiin ja muisteluun.

Uusia muistoja vanhojen rinnalle

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton toiminnanjohtajan Marja-Liisa Kunnaksen mukaan vanhustenhuollon tulevaisuuden suurimpia haasteita on yrittää myöhentää suurten ikäluokkien hoidon piiriin joutumista. Näin toimien voitaisiin nostaa ikäihmisten elämänlaatua sekä ennaltaehkäistä palveluiden ruuhkautumista. Kunnas pitää toimintakyvyn säilyttämistä ja ylläpitoa keskeisinä tulevaisuuden vanhustyön suunnittelussa. Seuraavassa pohdin, minkälaista kulttuuritoimintaa hyvin liikkumaan kykeneville, aktiivisille senioreille voitaisiin tarjota, jotta vastattaisiin Kunnaksen edellä kuvailemaan haasteeseen. Mikä voisi auttaa ihmisen toimintakyvyn säilyttämisessä?

Pian maalataan! Kuva: Veera Jalava, 2009.

Aluksi haluaisin kiinnittää huomiota sanaan ikäihminen, joka arkipuheessa tarkoittaa kaikkia senioreja juuri eläkkeelle siirtyneistä todella iäkkäisiin, mahdollisesti vuosia hoitokodissa viettäneisiin henkilöihin. Puhumme siis saman termin alla huolettomasti useista sukupolvista erilaisine historioineen, mieltymyksineen ja toimintakykyineen. Ikä aiheuttaa ennakkoluuloja, oli kyseessä sitten nuori tai vanha henkilö, eivätkä mielikuvat ikäihmisten kiinnostuksen kohteista välttämättä vastaa todellisuutta. Hyvä esimerkki tästä on Tilastokeskuksen tutkimus, jonka mukaan 67 prosenttia 65-74 -vuotiaista käyttää päivittäin nettiä. Pitäisiköhän tarkistaa käsitystä, jonka mukaan seniorit kaihtavat nykyteknologiaa?

Eräs seniori on kuvaillut minulle tuntemuksiaan niin, että jossain vaiheessa elämää ikääntyviltä riistetään mahdollisuus kokea uutta. Hänen mukaansa klassinen musiikki on kaunista ja pitsin nylplääminen kiintoisaa, mutta hän on harrastanut niitä jo vuosia. Henkilö oli keskustelumme hetkellä 92-vuotias ja tyytyväinen osallistuttuaan taidemuseon järjestämään graffitiprojektiin. Uskonkin, että on tärkeää kehittää yhä aktiivisille senioreille myös kiinteästi nykyhetkeen ja sen ilmiöihin liittyviä projekteja. Näin synnytetään lisää mieleenpainuvia hetkiä, uusia muistoja vanhojen rinnalle. Uusien asioiden kohtaaminen, yllättyminen ja kehittyminen eivät saisi olla nuorten yksinoikeus.

Taidemuseoille luonteva lähestymistapa nykyhetkeen löytyy luonnollisesti nykytaiteen kautta. Porin taidemuseossa ikäihmisiä rohkaistaan sen pariin Seniorien suunnistus nykytaiteeseen -opastuksella. Sara Hildénin taidemuseo tarjoaa ikäihmisille moniaistisia taidekokemuksia Aistit auki -kierroksella. Toiminnallisten opastusten lisäksi nykytaidetta voidaan museon työpajassa lähestyä vaikka liikeilmaisun kautta, kuten tehtiin Valokuvataiteen museon Muotokuvassa lempiliikkeeni -seniorityöpajassa 2009. Kun EMMAn museo-opetuksessa lähdettiin suunnittelemaan ensimmäistä ikäihmisille suunnattua seinämaalausprojektia keväällä 2009, oli peruslähtökohtana seniorien mielekäs ja yllätyksellinen aktivoiminen sekä osallistaminen taiteen keinoin.

Graffiti Grannies

1900-luvun alkupuolella syntyneelle kehystetyt maalaukset ja jalustalla lepäävät veistokset ovat tutuinta taidetta. Esittävää taidetta arvostetaan. Museopedagogin ammattitaitoon kuuluu kuitenkin myös näkemysten laajentaminen. Voisiko kahdeksankymppisiä aktivoida urbaanin kaupunkikulttuurin ilmiön, graffitin avulla? Mitkä kaikki tekijät projektissa tulisi ottaa huomioon?

Ikäihmisille graffiti on yleensä yhtä kuin käsittämätön töhry upoudella ostarilla. Yksipuolinen uutisointi lisää ennakkoluuloja uhkaavaksi koettua alakulttuuria kohtaan ja asiaa hankaloittaa entisestään se, ettei meillä juurikaan ole graffitin kohtaamiseen tarvittavaa tietoutta eikä sanastoa. Graffiti liitetään automaattisesti nuoriin, vaikka monet tunnetut graffititaiteilijat ovat jo saavuttaneet keski-ian. Graffiti täyttää monia ns. julkisen taiteen tunnusmerkkejä, mutta sitä ei ainakaan Suomessa useimmiten tunnusteta tai tunnusteta taiteeksi. Ennen projektin alkua varauduin siihen, että kymmenen lähialueelta mukaan kutsutun seniorin innostamiseen tarvittaisiin aikaa ja perusteluita. Ensimmäiseen tapaamiseen saapunut herra nimesi kuitenkin välittömästi Kasimir Malevitšin lempitaiteilijakseen ja ilmoitti haluavansa itse maalata kuin Jackson Pollock. Sain tarkistaa itse omia käsityksiäni. Graffititekniikan puolestaan havaitsin soveltuvan erityisen hyvin ikäihmisille, joiden näkökyky on ehkä jo alkanut heikentyä. Tästä syystä esimerkiksi vanhusten sairaalaosastoille suositellaan hankittavaksi nimenomaan suurikokoisia, voimakkaan värisiä teoksia.

Yksi oleellinen tekijä graffitin vastaanottamiselle on tila. Perinteisesti kyseessä on julkinen tai puolijulkinen kaupunkitila, jossa laitton maalaus "joudutaan" kohtaamaan. Laillisten graffitiprojektien etuna on, ettei teosta tarvitse piilottaa eikä sen tekemisessä kiirehtiä. Museon sisäseinään sabluunoilla ja teloilla tehty suurikokoinen, sarjakuvien ja katutaiteen innoittama seinämaalaus poiki jatkoprojektin, kun Helsingin ensimmäinen laillinen graffitiseinä avattiin Suvilahteen. Lateksi vaihtui spraymaaleihin, seurasi perehtyminen graffitin historiaan ja tekniikan opettelua museon takapihalla. Paikallinen palvelukeskus osallistui mummojen graffitiharrastukseen järjestämällä yhteiskuljetuksen paikan päälle maalausaamuna. Itse maalaamisen lisäksi tempauksella haluttiin tukea laillisia maalauspaikkoja. YouTubeen ladatut promovideot nimettiin humoristisesti otsikolla Graffiti Grannies ja ryhmä sai itselleen nimen.

Lähdejulkaisu: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. Tämä dokumentti on ladattu osoitteesta <http://www.kuriositeetikabi.net>.

Source publication: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. The document was downloaded from <http://www.kuriositeetikabi.net>

Kyösti keskittyä. Kuva: Oskari Pastila, 2009.

Stenciltekniikkaa museon takapihalla. Kuva: Veera Jalava, 2010.

Seuraavana vuonna graffitimummot palasivat maalaamisen pariin yhdessä samankokoisen nuorisoryhmän kanssa. Tällä kertaa kyseessä oli EMMAn sukupolvien välisiä rajoja ylittävä yhteisötaideprojekti Matkalla, jonka aikana Länsimetron 29 metriä pitkään rakennustyömaa-aitaan työstettiin kookkain tähän mennessä toteutetuista teoksista. Valtiotieteiden maisteri Noora Valkila on todennut, että ihmisen oppimismekanismit ja omaksumiskyky muuttuvat iän myötä. Motivaatio ja innostus sen sijaan säilyvät avainasemassa uusia asioita kohdattaessa ja helpottavat huomattavasti päämäärän saavuttamista. EMMAn graffitiprojekteissa huomasin, kuinka ryhmän innostus syntyi tutuista ja vieraista elementeistä tasapuolisesti. Jokainen osallistuja sai toimia aktiivisena osana pienryhmää, jonka rajattu koko myös edesauttoi kahta ohjaajaa todella kohtaamaan ryhmäläiset ja kuuntelemaan heidän näkemyksiään. Samalla osallistujat saivat kokeilla itselleen täysin uudenlaisia työskentelytapoja ja maalaustekniikoita. Ohjaajille palkitsevinta olivat osallistujien spontaanit kommentit, kuten ”Tämän mä muistan aina!”

Lähdejulkaisu: Kuriositeetikabi.net 2 / 2010. Tämä dokumentti on ladattu osoitteesta <http://www.kuriositeetikabi.net>.

Source publication: Kuriositeetikabi.net 2 / 2010. The document was downloaded from <http://www.kuriositeetikabi.net>

Helenan kanssa aidalla. Kuva: Ari Karttunen EMMA, 2010.

Mahdottomasta mahdollisuus?

Vanhustyön näkökulmasta tässä artikkelissa kuvailemani, nykyhetken ilmiöön kiinnittyvä museopedagoginen toiminta on vastannut monenlaisiin tarpeisiin ja toiveisiin. Hupaisalta kuulostava mummojen graffitiovetus on tarjonnut osallistujilleen niin ajanvietettä, oivalluksia kuin keskustelunaiheiden lisääntymistä. Toiminta on edesauttanut uusien kontaktien luomista, sekä kannustanut ja tukenut ikäihmisiä pysymään mukana ajan hengessä. Näyttää mahdolliselta, että parjatun graffitin avulla voidaan torjua syrjäytymistä ja dementiaa. Graffitiovetus voi näin ollen toimia muiden taidelajien lailla avaimena sisältörikkaampaan, toiminnallisempaan ja sosiaalisempaan elämään, oli kyseessä sitten vanha tai nuori henkilö.

Entä asian toinen puoli, eli pystyykö museo graffitiovetusta järjestämällä palvelemaan jollakin tavalla graffitikulttuuria? Minkälaisiksi instituutioita ja auktoriteetteja kaihtavan graffitin tulevaisuus muotoutuu jos sen opetusta aletaan todella kehittää, vai puhutaanko silloin enää samasta asiasta? Asioilla on puolensa. Graffitin historian valossa koko ajatus siitä osana museopedagogista toimintaa on elitistinen. Toisaalta yhteiskunnallista hyväksyntää nauttivan museon tuki voisi hyvinkin nostaa graffitin arvostusta ja lisätä laillisia maalauspaikkoja. Kuka tietää, ehkä tulevaisuudessa yhä useampi mummo kyhää.

Kirjoittaja on TaM, joka työskentelee museolehtorina Espoon modernin taiteen museo EMMAssa.

Viitteet

1) Slangisana kyhääminen tarkoittaa tässä graffitin maalaamista.

2) Projekti aloitettiin 2007 Aurorakodin ja Puolarmetsän sairaalan pitkäaikaishoidossa olevien vanhusten kanssa ja sitä jatkettiin keväällä 2010 Kustaankartanon vanhainkodissa Helsingissä. Projektin yhteistyökumppaneina toimivat Espoon sosiaali- ja terveystoimi sekä Musiikkiopisto Juvenalia vuonna 2007 ja LEIRAS vuonna 2010.

Lähteet

Lehdet ja artikkelit

Heinola, Lila 2010. "Haitaritehtaalta Kiinanmuurille ja Kilometritaloon." *Museoon! Tampereen kaupungin museoiden tiedotuslehti* 2/2010

Hänninen, Tuire 2010. "Vapriikki kattaa kahvikutsut". *Museoon! Tampereen kaupungin museoiden tiedotuslehti* 2/2010

Kunnas, Marja-Liisa 2010. "Väestön vanheneminen ja hoivan tarve yllättävät". *Vanhustenhuollon Uudet Tuulet* 6/2010

Lähdejulkaisu: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. Tämä dokumentti on ladattu osoitteesta <http://www.kuriositeetikabi.net>.

Source publication: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. The document was downloaded from <http://www.kuriositeetikabi.net>

Kunnas, Marja-Liisa 2010. ”Seniorikanavasta taiteen ja kulttuurin media”. *Vanhustenhuollon Uudet Tuulet* 1/2010

Lehtinen, Matliisa 2010. "Seniorien syksy Sara Hildénin taidemuseossa". *Museoon! Tampereen kaupungin museoiden tiedotuslehti* 2/2010

Linder, Marja-Liisa 2010. "Taidetta livenä ja verkossa - Pirkanmaan aluetaidemuseon tulevia ja olevia palveluja ikäihmisille". *Museoon! Tampereen kaupungin museoiden tiedotuslehti* 2/2010

Naukkarinen, Ossi 2009. ”Julkisen taiteen kolme muotoa”. *Alue ja ympäristö* 1/2009

Valkila, Noora 2010. ”Maailma on muuttunut netti-aikaan – mukaan kampeaminen kannattaa!” *Vanhustenhuollon Uudet Tuulet* 3-4/2010

Julkaisut ja opinnäytetyöt

Isomursu, Anne ja Jääskeläinen, Tuomas 1997. *Helsinki Graffiti*. Kustantaja Matti Pyykkö, Helsinki.

Jalava, Anna 2007. *Pro Graffiti*. Taidekasvatuksen Pro gradu-työ. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Simpanen, Marjo-Riitta 2007. *Terveyttä taiteesta. Taideteoksia Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän taidekokoelmasta*. Minerva Kustannus Oy. Helsinki/Jyväskylä.

Internetsivustot

<<http://www.emma.museum/oheisohjelmisto/projektit>>

<<http://www.lansivayla.fi/Kulttuuri/Kulttuuriuutiset/Graffiti-Grannies-teki-taidetta-Suvilahteen>>